

Adela Kuik-Kalinowska

Uniwersytet Pomorski

Słupsk

adela.kuik-kalinowska@upsl.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0001-7721-6764>

Sąsiedzi przez Bałtyk. Szwedzi i Kaszubi w prozie Augustyna Necla

Pomorze jako przestrzeń pogranicza w literaturze kaszubsko-pomorskiej

Rzeczywistość historyczną Pomorza przede wszystkim określają złożone procesy kulturowe i narodowe – tak istotne dla tej przestrzeni geograficznej, która w badaniach naukowych określana jest jako „pogranicze”¹ albo „pomorski tygiel kultur”². Literatura

---

¹ Na temat kategorii „pogranicza” w literaturze poświęconej Pomorzu i Kaszubom wypowiedział się m.in. Erwin Kruk w artykule *Kultura i jej wartości w piśmiennictwie ziem pruskich czyli dialog kultur w kontekście mitologii „kresów północnych* (Kruk, 1999, ss. 17–28). Utworom prozatorskim na temat Pomorza i Kaszub w kontekście wielokulturowości poświęcony został szkic interpretacyjny pt.: *Z Przymuszewa w świat... Pamięć miejsc, ludzi i zdarzeń w twórczości Anny Łajming* (Kuik-Kalinowska, 2004, ss. 65–74). Warto również wspomnieć o wieloautorskiej monografii zatytułowanej *Literatura Wybrzeża po 1980 roku*, w której znajdziemy interesujące pod względem merytorycznym wypowiedzi na temat twórczości literackiej Pomorza (Arendt & Turo, 2004). Są to materiały z sesji naukowej, która odbyła się 3–4 grudnia 2003 roku w Gdyni.

² Koncepcja pomorskiego tygla kultur przedstawiona została w publikacji: *Der Pommerische Kultur-tiegel. Zur der literarischen Anthropologie* zawartej w *Wissenschaft und Kunst für Europa. Dokumentation des 6. Internationalen Kongresses der Societas Humboldtiana Polonorum* (Kuik-Kalinowska, 2005, ss. 223–224).

jako artystyczne medium odnosi się do rzeczywistości historycznej, a tym samym utrwała obrazy złożonych procesów dziejowych określonej czasoprzestrzeni. W przypadku Pomorza zarówno twórczość powstała w języku polskim (m.in. utwory Melanii Parczewskiej, Tadeusza Micińskiego, Stefana Żeromskiego, Eugeniusza Paukszty, Lecha Bądkowskiego, Franciszka Fenikowskiego, Augustyna Necla czy Jana Piepki), w języku kaszubskim (Floriana Ceynowy, Hieronima Derdowskiego, Aleksandra Majkowskiego, Jana Karnowskiego, Jana Drzeżdżona, Stanisława Pestki), rzadziej w języku niemieckim (Helene Blum-Gliewe, Joachima Schwarza) odzwierciedla złożone procesy wielokulturowe, wielonarodowe, wielojęzyczne, a także wielowyznaniowe. Literatura kaszubsko-pomorska opiera się na stałych komponentach tematycznych, które z jednej strony stanowią o jej artystycznej specyfice, z drugiej zaś są mimetycznym odbiciem rzeczywistości zewnętrznej. Stałym elementem literackiego opisu w twórczości kaszubsko-pomorskiej, w której przestrzeń Pomorza i Kaszub stanowi oś narracji czy też poetyckiego obrazowania, są opisy Bałtyku – naturalnej przestrzeni egzystencji narodów i grup etnicznych osiadłych na północy Polski, a także jej wielonarodowe i wielokulturowe zróżnicowanie. Przełomowym momentem w rozwoju literackiego piśmiennictwa Kaszubów jest połowa XIX wieku, na ten czas bowiem datuje się początek literatury kaszubskiej. To ważny moment historyczny, gdyż wiąże się z nim wyrażanie mniej lub bardziej idei samodzielności i samowystarczalności kulturowej Kaszubów, a także idei regionalizmu i wspólnoty zawartej w hasle „małej ojczyzny”:

Literatura kaszubska, język kaszubski jest wciąż podstawowym wyznacznikiem wspólnoty kaszubskiej, świadectwem jej ciągłości i trwania w swojej małej pomorskiej ojczyźnie na południowym brzegu Bałtyku (Borzyszkowski, 2001, ss. 146–147).

Dla Kaszubów Bałtyk jest naturalną częścią przestrzeni życia, podobnie jak dla wielu grup etnicznych wywodzących swe korzenie ze słowiańskiego źródła. Bałtyk w naturalny sposób decydował o podstawach egzystencji ludzi, a w perspektywie historycznej od wieków był symbolem pomorskich ziem Polski, a także przestrzenią łączącą z innymi krajami i szlakiem handlowym³. Wiążące się z tą tematyką bardzo ważne patriotyczne idee programowe są obecne już w utworach literackich Hieronima Derdowskiego: „Nigdë do zgùbë / Nie przinądą Kaszubë, / Marsz, marsz za

---

³ Motyw morza pojawia się u wielu pisarzy, poetów czy dramaturgów kaszubskich. Warto w tym miejscu odnotować twórczość Floriana Ceynowy, Hieronima Derdowskiego, Aleksandra Majkowskiego, Jana Karnowskiego, Leona Heyke, Franciszka Sędzickiego, Alojzego Budzisa, Aleksandra Labudy, Jana Trepczyka, Jana Rompskiego, Stefana Bieszka, Jana Piepki, Alojzego Nagla, Jana Walkusza, Stanisława Pestki, Stanisława Jankego, Mariana Selina, Jerzego Łyska, Jerzego Stachurskiego, Artura Jabłońskiego czy też Romana Drzeżdżona. Należy w tym miejscu przywołać edycję z 1998 roku zatytułowaną: *Pomorze i morze w poezji*, w której zostały opublikowane wiersze czterdziestu dwu poetów opiewających przestrzeń Pomorza i Bałtyk (Arsoba & Borzyszkowski, 1998).

wrogã! / Më trzimómë z Bògã!“ (Derdowski, 2007, s. 269) oraz „Ni ma Kaszub bez Pòlonii / A bez Kaszub Pòlszczi“ (Derdowski, 2007, s. 208), a także słowa otwierające jego *Kaszëbsczi marsz*: „Tam gdzie Wisła òd Krakòwa / W pòlszcë mòrze płinie / Pòlskò wiara, pòlskò mòwa / Nigdë nie zadżinie“ (Derdowski, 2007, s. 268), które stały się ideowym hymnem sławiającym nierozzerwalność więzi łączących Polskę i Kaszuby, Polskę i Bałtyk.

Istotną rolę, jaką przypisuje się Bałtykowi (w języku kaszubskim określanym jako „Bòłt”), odzwierciedla literatura kaszubska i polska tematycznie związana z przestrzenią północnych ziem, w której morze jest najczęściej omawianym komponentem:

Najbardziej oczywistym motywem poezji pomorskiej jest morze i przestrzeń z nim związana. Topikę marynistyczną można wyznaczyć poprzez obrazy morza, przedstawienie zmienności żywiołu wody, opis plaży, realia życia codziennego oraz pracy ludzi morza i Pomorza (Kalinowski, 2008, s. 259).

Już w *Obrazkach rybackich* Hieronima Gołębiewskiego, których pierwsze wydanie pochodzi z 1910 roku, temat Bałtyku pojawia się w przedstawieniach codziennych prac rybaków i ich rodzin. Ten realistyczny obrazek stanowi swego rodzaju puentę powszedniej egzystencji Kaszubów, ich żmudnej i ciężkiej pracy:

Dzisiaj ludność wyspy coraz bardziej się powiększa i nie dziw, bo lud zdrowy, trzeźwy, pracowity; gorzałki nie ma, kulturą nowomodną mało jeszcze obliżany, chwali Pana Boga i na utrzymanie swoje ciężko pracuje. Bo zawód rybacki nielekki bynajmniej. [...] Codziennie, kiedy wychodziłem przed wieczorem na przechadzkę, ciągnęli rybacy do morza, po trzech wsiadali na łódkę i dalej na morze. – A zimą co robią rybacy? – pytacie się mnie. Oto niewiasty i dzieci sieci wiążą, a mężczyźni się zatrudniają połowem na psy lub świnie morskie lub łowieniem w sieci kaczek morskich. Z tłuszczu pierwszych wytapiają tran, ich wątroba jest delikatesem; a kaczki morskie dobrze podobno smakować mają (Gołębiewski, 2008, s. 73).

Literackie ujęcia Pomorza i morza znaleźć można oczywiście w twórczości pisarzy oraz poetów, którzy sięgają do kaszubskiej tradycji, widząc w niej odbicie dawnych procesów kultury pomorskiej. I tak dla Kaszubów zamieszkujących teryny nadbałtyckie obrazy morza i związana z żywiołem wody egzystencja ludu rybackiego decydują o pozytywnym wartościowaniu tej przestrzeni. Przykładem jest słynny w literaturze kaszubskiej poemat humorystyczny Hieronima Derdowskiego *Ò panu Czòrlińszim co do Pùcka pò sęcë jachòł* (Derdowski, 2007) czy też powieść Aleksandra Majkowskiego *Żęcë i przigodë Remusa. Zvjercadłò kaszubskji* (Majkowski, 2010). Na początku XX wieku zainteresowanie przestrzenią Bałtyku wzrosło dzięki twórczości pokolenia Młodokaszubów (zwłaszcza Aleksandra Majkowskiego i Jana Karnowskiego, a także ks. Leona Heykego). Oczywiście w stosunku do wyraźnie antykaszubskiej (antypolskiej i antysłowiańskiej) polityki kulturalnej pruskich

Niemiec sytuacja po 1920 roku była dla rozwoju literatury kaszubskiej zasadniczo lepsza i mimo instrumentalnego używania żywołu kaszubskiego do celów polskiej polityki morskiej (także w sferze kultury) Kaszubi mogli jednak tworzyć w swoim języku w różnych mediach literackich czy słuchowiskach radiowych.

Tematyka marynistyczna jeszcze bardziej zyskała na popularności w czasach odrodzenia Rzeczypospolitej i przyłączenia Pomorza do Polski. Wówczas to literatura pełniła rolę ideologiczną, zdecydowanie krytykując i odrzucając żywoł germanizacyjny, a w zamian propagując polskość Pomorza i Kaszub. Jak pisał Józef Borzyszkowski, „zainteresowanie Pomorzem, morzem i Kaszubami, ich odwiecznymi strażnikami i gospodarzami, wywołane przez Młodokaszubów na początku XX wieku, wzrosło z chwilą odrodzenia Rzeczypospolitej i powrotu Polski nad Bałtyk” (Arsoba & Borzyszkowski, 1998, s. 6).

Gdy pisze się o literackich ujęciach Pomorza i Bałtyku, istotnym kontekstem interpretacyjnym jest historyczny i kulturowy aspekt tej przestrzeni, która od wieków zamieszkiwana jest przez różne narody i grupy etniczne, a tym samym tworzy złożoną rzeczywistość styku wielu etnosów i ich kultur, języków oraz wyznań. To przestrzeń pogranicza, która w medium literatury zyskuje nowe znaczenia. Najczęściej w ujęciach literackich odnoszących się do rzeczywistości historycznej i społecznej Pomorza i Kaszuby ukazywane są jako pogranicze polsko-niemieckie – przykładem może tu być przede wszystkim twórczość Aleksandra Majkowskiego, zwłaszcza powieść *Žěcé i przigodě Remusa. Zvjercadlo kaszubskji* (Majkowski, 2010) oraz *Pamiętnik z wojny europejskiej roku 1914* (Majkowski, 2000), zapis rzeczywistości wojennej na frontach I wojny światowej, a także ówczesnej sytuacji politycznej w Europie, jak również proza pamiętnikarska Jana Karnowskiego, który swój pobyt na polach walki upamiętnił na kartach wspomnień pt. *Moja droga kaszubska*. Warto w tym miejscu przywołać prozatorską twórczość Anny Łajming, która ukazuje realia narodowe, polityczne i religijne pogranicza niemiecko-polskiego z przełomu XIX i XX wieku, a nade wszystko sytuację Kaszubów znajdujących się w swoistym zawieszeniu, tak bardzo czekających na decyzje traktatu wersalskiego. Dzięki jego ustaleniom rdzenni mieszkańcy Pomorza i Kaszub mogli opowiedzieć się po stronie polskiej, choć część Kaszub (ziemia bytowska) znalazła się w granicach niemieckich. Kontekst interpretacyjny dla literackich ujęć Pomorza i Kaszub w kontekście „pogranicza” stanowi twórczość prozatorska Jana Piepki i jego powieści, m.in. *Dzierzby w głogach*, *Hanesk*, *Komu przypisano miłość...*, *Purtkowe stęgny*, a także *Szumiące wrzosa*. Jan Piepka był pisarzem, który w swojej twórczości przede wszystkim podjął się tematyki związanej z dylematami tożsamościowymi Kaszubów i złożoną wieloetniczną oraz wielokulturową problematyką Pomorza w XIX i XX wieku.

Sytuacja literatury kaszubsko-pomorskiej (jej wyznacznikiem jest kryterium tematyczne związane z Kaszubami i Pomorzem) zmieniła się po 1945 roku, ponieważ nowa polityczno-społeczna rzeczywistość powojenna opierała się na modelu

ideologicznym, który propagował jeden model kultury i literatury ogólnopolskiej. Wszelkie „odmienności” regionalne były podporządkowane temu ogólnonarodowemu modelowi, a zatem literatura kaszubsko-pomorska stawała się jedynie folklorystyczną wizytówką, produktem odzwierciedlającym regionalny aspekt ogólnonarodowej (polskiej) twórczości. Z taką polityką odbioru regionalnej, etnicznej twórczości nie godziło się oczywiście literackie środowisko Kaszubów, w którym powstawała literatura kaszubskojęzyczna i kaszubsko-pomorska wyrażona w medium języka polskiego jako wyraz własnej podmiotowości i tożsamości etnicznej. Śmiało w tej kwestii wypowiedział się jeden z ówczesnych twórców, regionalistów i krytyków literatury kaszubsko-pomorskiej, Tadeusz Bolduan, w pracy pod wymownym tytułem: *Nie dali się złamać. Spojrzenie na ruch kaszubski 1939–1995* (Bolduan, 1996)⁴. W literaturze powojennej lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku związanej tematycznie i ideowo z Pomorzem i Kaszubami pojawia się jeszcze jeden historyczny aspekt – mianowicie dotyczący szwedzkich najazdów na ziemię pomorskie.

Augustyn Necel⁵ to jeden z najpopularniejszych w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku pisarzy o kaszubskim rodowodzie, którego twórczość powstała w języku polskim, choć powieściopisarz bardzo dobrze znał język kaszubski⁶.

Przypomnijmy w skrócie biografię pisarza, która w sposób dobitny ukazuje jego kaszubskie i rybackie pochodzenie. Augustyn Necel, syn rybaka z dziada pradziada, żył w latach 1902–1976. Urodził się w nadbałtyckiej miejscowości Chłapowo, a zmarł we Władysławowie. Był rybakim i marynarzem, a w swych dalekich podróżach w latach 1925–1929 zwiedził Skandynawię, Europę zachodnią, Afrykę zachodnią i wschodnią, później zaś także kraje basenu Morza Śródziemnego. Nazywany jest przez innych pisarzy podejmujących w swej twórczości tematykę kaszubsko-pomorską „dokumentalistą życia kaszubskiego” – tak właśnie określił pisarza Lech Bądkowski bądź też „kronikarzem spod rozewskiej blizy” – to słowa Franciszka Fenikowskiego („bliza” to kaszubskie określenie latarni).

---

⁴ Por. także książkę Cezarego Obracht-Prondzyńskiego *Zjednoczeni w idei. Pięćdziesiąt lat działalności Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego (1956-2006)* (Obracht-Prondzyński, 2006).

⁵ Na temat twórczości A. Necla szerzej wypowiedział się Daniel Kalinowski w artykule *Służna wojna na Pomorzu. Augustyn Necel i pisarstwo zaangażowane*, ukazując twórczość autora *Złoty klucz* jako prozę ideologicznie podporządkowaną socjalistycznej idei budowania obrazu Pomorza i Kaszub w duchu polonocentrycznym ówczesnych lat pięćdziesiątych, sześćdziesiątych i późniejszych XX wieku (Kalinowski, 2016, ss. 311–327).

⁶ Biografii i twórczości pisarza w kontekście problematyki emigracji kaszubskiej do Stanów Zjednoczonych w XIX i XX wieku poświęcona jest publikacja *Kaszubi na drodze do szczęścia. „Z deszczu pod rynnę” Augustyna Necla / Kashubians on the way to happiness. Augustyn Necels „Out of the pan and into the fire”* (Kuik-Kalinowska, 2022, ss. 208–227).

Szwedzi – „przekłete lutry-morzkulce”. Kontekst militarny

Twórczość Augustyna Necla, pisarza zwanego „kaszubskim Sienkiewiczem”⁷, to proza, która w literaturze polskiej zajmuje szczególne miejsce głównie ze względu na tematykę – rzeczywistość historyczną Kaszub i Pomorza. Autor *Złoty kluczy* należy do najbardziej znanych i płodnych prozaików kaszubskich tworzących w języku polskim; za temat epickiej narracji obrał egzystencję Kaszubów osiadłych nad Bałtykiem. Sam przez długie lata mieszkał w słynnej rybackiej osadzie Chłapowo i realia codziennej egzystencji rybaków poznał bardzo dobrze. Należałoby prozę Augustyna Necla ze względu na kontekst dziejowy Pomorza postawić obok twórczości Lecha Bądkowskiego czy Franciszka Fenikowskiego, pisarzy, którzy przede wszystkim wpisywali się w nurt prozy realistyczno-historycznej doby socrealizmu w Polsce.

Na przestrzeni stuleci Bałtyk był bardzo ważnym ogniwem w rozwoju gospodarki morskiej, co często stawało się przedmiotem konfliktów wojennych. Żaden ze współczesnych pisarzy nie ukazał Pomorza i tematyki konfliktów militarnych ze Szwedami w tak bogaty i realistyczny sposób, jak uczynił to Necel, choć sytuować należy tę prozę kronikarską w co najmniej dwóch kontekstach społeczno-politycznych. Pierwszy z nich odnosi się do czasu, w którym proza ta powstawała, czyli lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku, a zatem podczas panowania ideologii socjalistycznej w Polsce. Proza Necla była nową literacką propozycją odczytania historii nadbałtyckich ziem Polski w duchu polonocentrycznym.

Twórczość prozatorska tego kaszubsko-pomorskiego pisarza dotyczyła głównie historii Kaszub i Pomorza, w tym najazdów szwedzkich na ziemię pomorskie, a także wątków typowo morskich, związanych z życiem codziennym rybaków z Nordy, czyli z północnych Kaszub. Twórczość tę można odczytywać w kontekście budowania postawy lokalnego patriotyzmu na tle ogólnopolskich wartości narodowych i jej fundamentu historycznego. Sam pisarz o swej twórczości wypowiadał się następująco:

Pisanie i wydawanie książek było zawsze wielką radością, pasją i przygodą, nie tylko dlatego, że byłem ich autorem, ale też dlatego, że rybacy, którzy je przeczytali, stawali się patriotami polskimi. Poznali bowiem w ten sposób historię swoich przodków, którzy byli wierni królom polskim, walcząc za nich, za swój kraj, za swój naród, za swój lud, za swoje morze (Necel, 2006, ss. 251–252).

Akcję swych powieści usytuował pisarz na wybrzeżu Morza Bałtyckiego. Obyczajowo-historyczne powieści i opowiadania Necla najczęściej rozgrywają się w realiach XIX i początków XX wieku, jednakże czuł on silną potrzebę tworzenia wielkiej literatury o dawnych dziejach, z których upodobał sobie szczególnie okres wojen

---

⁷ Porównania tego użył H. Bagiński w publikacji *Kaszubski Sienkiewicz* (Bagiński, 1962, s. 11), a także D. Kalinowski w wypowiedzi *Śluzna wojna na Pomorzu. Augustyn Necel i pisarstwo zaangażowane* (Kalinowski, 2016, ss. 320–323).

polsko-szwedzkich. Jest autorem jedenastu powieści oraz dwóch zbiorów opowiadań, dwóch książek z baśniami oraz tomu autobiograficznych wspomnień. Twórczość Necla w konsekwentny sposób ukazuje polsko-kaszubską obecność nad Bałtykiem. Te kroniki-opowieści, jak pisze Daniel Kalinowski, „sławią patriotyzm, piękno północnych Kaszub, walkę militarną i tożsamościową z Niemcami lub Szwedami, opór katolików stawiany luteranom, kult prostoty chłopów oraz żywotność kaszubskiej kultury ludowej” (Kalinowski, 2016, s. 311). Przywołajmy kilka tytułów najbardziej znanych powieści Augustyna Necla, takich jak: *Kutry o czerwonych żaglach* (Necel, 1955), *Saga o szwedzkiej heczy* (Necel, 1957), *Maszopi* (Necel, 1958), *Okrętnicy spod Nordowej Gwiazdy* (Necel, 1959), *Krwawy sztorm* (Necel, 1960), a także *Złote klucze* (Necel, 1962). Necel jest także zbieraczem i redaktorem baśni, legend i podań kaszubskich: *Demony, purtki i stolemy. Baśnie kaszubskie* (Necel, 1975) oraz *W niewoli białych purtków. Podania i gawędy z Wybrzeża* (Necel, 1977).

W literaturze kaszubsko-pomorskiej motywy szwedzkie w zasadzie występują sporadycznie, oczywiście poza twórczością prozatorską autora *Krwawego sztormu* i opowiadaniem Lecha Bądkowskiego *Oko za oko*. W ważnym dla kontekstu literaturoznawczego i kulturowego szkicu Jerzego Sampa pt.: *Motywy skandynawskie w tradycji, kulturze i piśmiennictwie kaszubsko-pomorskim* Szwedzi-najeźdźcy są narodem, który splądrował i doszczętnie zniszczył Pomorze (Samp, 1988). Dwie powieści A. Necla, tj. *Krwawy sztorm* i *Złote klucze* przede wszystkim poświęcone są agresji Szwedów na Pomorze, która miała miejsce w pierwszej połowie XVII wieku. Militarne obrazy w prozie A. Necla przedstawiają Szwedów jako ludzi agresywnych, opanowanych żądzą zdobywania, mordowania i grabieży. Pisarz konstruuje bohaterów w sposób jednoznacznie negatywny, podkreślając prymitywizm i przemoc agresorów. Skupia się przede wszystkim na militarnym aspekcie wojny, z którą nieodłącznie wiąże się okrucieństwo, brutalność, przemoc, rozlew krwi czy gwałty.

Wśród sportretowanych Szwedów nie spotykamy się z ujęciem ich psychologicznej złożoności. To literackie obrazy najeźdźców opanowanych przez najpodlejszy instynkt walki i zdobywania, niszczenia wszystkiego – w tym przypadku tego, co słowiańskie. Szwedzi, co podkreśla pisarz, znaleźli się na kaszubsko-polskim brzegu w celach rabunkowych. Jeden z bohaterów *Krwawego sztormu* tak wypowiada się o nieprzyjaznych i wrogich Szwedach:

Bieda tam aż smród. Gwesno zeżarli u siebie wszystkie kamienie i teraz nam chcą na kark spaść, by palić kościoły, gwałcić białki, a mordować każdego, kto im z dobrej woli nie odda wszelkiego dobytku (Necel, 1964a, s. 71).

Szwedzi swą militarną siłę w pewnym sensie zyskują dzięki poparciu Niemców i pomorskich luteranów. A zatem pojawia się jeszcze jeden bardzo ważny kontekst stanowiący tło interpretacyjne dla spraw wyznaniowych pogranicza bałtycko-słowiańskiego. W literaturze kaszubsko-pomorskiej konflikty na tle religijnym

znajdują swe odbicie w wielu utworach beletrystycznych, m.in. w powieści Aleksandra Majkowskiego *Żćć i przigodě Remusa* (Majkowski, 2010) czy też w opowiadaniach i pierwszym autobiograficznym tomie tryptyku prozatorskiego Anny Łajming *Dzieciństwo* (Łajming, 1978). Majkowski, podobnie także Łajming, ukazuje bogactwo kultury obrzędowej na Kaszubach; autorzy podkreślają zagrożenia płynące dla niej z wpływów innych tradycji kulturowych i religijnych, takich jak reformacja powodująca odseparowanie Kaszubów od rodziny narodów słowiańskich. Opisują także negatywny wpływ germanizacji, która osłabiała i unicestwiała język i kulturę kaszubską.

W prozie Necla tę wyznaniową złożoność przede wszystkim katolickiej i ewangelickiej tradycji religijnej Pomorza określi bohater z powieści *Krwawy sztorm* słowami: „Luter z Lutrem trzyma, a Szwed i Niemiec to przecie jedno nasienie” (Necel, 1964a, s. 95). Luteranizm przez Kaszubów odbierany jest w kategoriach herezji, a ci, którzy go wyznają, są heretykami:

– Namnożyło się na naszym Pomorzu tych purtków jako kąkolu w zbożowym łanie – zżywał się Robakowski. – Imć Paweł Sarbski, któremu wojewoda Wejher zamek pucki powierzył, kiedy doniosłem mu o pogromie elektorskich rajtarów, skrzywił się, jakbym go octem z żółcią napoił. – Nie dziwota – potakiwał Kur – słyszałem na jarmarku w Lęborku, jako jednemu mnichowi z Wejherowa szpetne rzeczy o katolickich zakonach w żywe oczy prawić się ośmielał. „Nie na budowę Kalwaryi, jeno na wina i frykasy dla brzuchów swoich wyludzacie pieniądze od głupiego chłopstwa – naśmiewał się z kwestarza. – Wždy czas już bliski, kiedy spadną bielma z oczu Kaszubów. Popędzą was za Cedron, aż trepy pogubicie!” (Necel, 1962, s. 23).

W *Złotyach kluczach* celem szwedzkiego ataku staje się położona w duchowej stolicy Kaszub, Wejherowie, katolicka świątynia:

– Heretykom z dawna jest wejherowski klasztor solą w oku – ozwał się Tomasz Ręka. – Słyszałem, iż onegdaj szturmowali go żołdacy z armii kurfirstra, wszelako ojciec Grzegorz ze swymi braciszkami odparł ich szturmy (Necel, 1964b, s. 86).

W powieści *Krwawy sztorm* Szwedzi nazywani są „morzkułcami”, a więc „topielcami”, z pejoratywnymi i ekspresyjnie brzmiącymi epitetami: „przekłęci”, „zdradzieccy”, „piekielni” oraz „podli”. Jeden z walecznych Kaszubów, Jówa, zagrzewa do walki w obronie polskiego wybrzeża słowami: „Bij Szweda! Bij letra-piekielnika”. W *Złotyach kluczach* znajduje się fragment opisujący szwedzką flotę podejmującą wysiłki, aby wylądować pod Rozewską Blizą. W opisie tym znajdują się liczne negatywne określenia Szwedów, którzy są utożsamiani nawet z piekłem:

– Wždy nie przynoszę nic dobrego. Zła wieść mnie tu przywiodła. Morzkułcy chcą na ląd wyleźć! Już wczoraj wieczór szwedzka flota ukazała się na morzu, jeno tyle że glada ich uwięziła. Ale leno wiatr ruszy, podpłyną pod brzeg! To kazał mi powiedzieć wam mój ojc. [...]

- Morzkułcy? [...]
- Zamierzają wylądować pod Rozewską Blizą – odpowiedział szlachcic.
- Wczora obchodziłem strąd i niczego nie zauważyłem – rzekł starzec. – Czy te gromy śmierci szukają? Czy zapomnieli o moim toporze?

Krystyna usłyszawszy o toporze domyśliła się, że sędziwy stołem to nikt inny, tylko Jówa głośny na całym wybrzeżu. Spojrzała z podziwem na jego szerokie, kościste dłonie, którymi niegdyś zrzucił Szwedom dwie armaty z wieży puckiej fary (Necel, 1964b, ss. 21–22).

Wiele scen na kartach analizowanych powieści to realistyczne opisy walk pomiędzy Szwedami a Kaszubami, podczas których nie brak tragicznych ujęć napaści i ginących ludzi. Po odparciu przez Kaszubów ataku szwedzkiego pod Starzynem następuje tragiczna scena śmierci kaszubskich kobiet. Także w powieści *Krwawy sztorm* Kaszubi przywołują tragiczny los swych córek:

Wieść o zwycięstwie pod Starzynem rozeszła się już po okolicy [...].

– Szwed pobity – gadali z ożywieniem. [...]

Nie odważy się więcej grasować po okolicy, a jakby spróbował, to mu nasi znów skórę postrzępią. Możem spokojnie doma siedzieć. [...]

– Żyjesz, dziecko moje – przygarnął Barbarkę do szerokiej piersi. – Żyjesz, a Cezka i Zenobia już na tamtym świecie.

– Wždy skoro nadeszła wieść, iż Szwedy wyszli z Pucka i ciągną w żarnowieckie bory, kto żyw siadał do łodzi, by uciec przez jezioro do Nadola. Sami wiecie, jaki wiatr dziś z rana dął. Fale zalały przeładowaną łódź z mymi córami. Poszły na dno. Nie ma ich. Samostałem na świecie. Jedno mi jeno pozostało: mścić się za moje dzieci na tych przeklętych lutrach-morzkułcach! (Necel, 1964a, ss. 128–129).

Szwedzi i Kaszubi rybacy. Kontekst realistyczny

Pisząc z dzisiejszej perspektywy o literaturze kaszubskiej i kreowanych w niej obrazach rybaków, trzeba pisać o żywiole morza i topice marynistycznej, która obecna jest w twórczości pisarzy i poetów związanych w sposób bezpośredni z przestrzenią Morza Bałtyckiego⁸. W ostatniej dekadzie żywiołowi morza tomik poetycki *Piesniórz rëbacczégò żëwòta*, wydany staraniem oficyny „Region”, poświęcił Marian Selin (2016). Rybaków nie mogło zabraknąć również w prozie Necla, zarówno tych ze strony polskiej, kaszubskiej, jak i szwedzkiej. Autor opowiada o życiu kaszubskich rybaków, głównie z okolic Chłapowa, od 1842 roku do początków XX wieku. Na kartach swych powieści upamiętnia wielu sławnych, ale też i nieznanych rybaków, ich walkę z żywiołem morza, a także codzienną egzystencję. Na uwagę zasługują opisy wspólnot rybackich zwanych „maszoperiami” oraz technik łowienia ryb czy posługiwanie

⁸ Tematyka ta została przedstawiona w książce poświęconej literaturze kaszubskiej: *Tatczëzna. Literackie przestrzenie Kaszub w rozdziale Kaszubi i żywioł wody* (Kuik-Kalinowska, 2011, ss. 181–204).

się sprzętem rybackim. Dodatkowym walorem tych ujęć jest ich autentyzm oparty na przekazach świadków.

Jak już wspomniano, Szwedzi w powieściach Necla w zasadzie ukazani są w negatywnym świetle. Ale bywały także – poza okresem wojen szwedzkich – czasy pokoju w relacjach Szwedów i Kaszubów. I tak właśnie dzieje się w powieści *Kutry o czerwonych żaglach*, w której pisarz skupia się na doświadczeniach wspólnoty rybackiej obydwu narodów.

Spotykamy tu bardziej przychylne opisy Szwedów, których Necel przedstawia z perspektywy doli rybackiej i ciężkich warunków egzystencjalnych powiązanych z surowością natury Północy. W tym wypadku nie są to grabieżcy z drugiej strony Bałtyku, lecz rybacy, z którymi można także ubić dobry rybacki interes. W chwilach pokoju Kaszubi i Szwedzi potrafią rozmawiać o połowach, pić razem piwo czy też smacznego kornusa, a wszystko to dzieje się w ciepłej i serdecznej atmosferze. W *Kutrach o czerwonych żaglach* w rozdziale XVI (zatytułowanym *Kuter z Gotlandu*), którego akcja rozgrywa się w roku 1892 nad rozewskim brzegiem, trójka Szwedów na swym kutrze „Nordlicht” dopływa do brzegu Chłapowa, ciesząc się ilością złowionych łososi. Po krótkiej wymianie zdań z miejscowymi Kaszubami, Janem Skwierczem, Gojką i Michałem Konkolem, Szwedzi udają się do knajpy. Kaszubi, chcąc nakłonić ich do sprzedaży kutra, towarzysko i gościnnie przyjęli rybaków z Gotlandu:

Razem ruszyli do Wielkiej Wsi, gdzie karczmarz wypłacił Szwedom po siedemdziesiąt fenigów za funt łososa. Gdy wypili kilka kornusów i beczułkę piwa, w karczmie zrobiło się gwarno, zwłaszcza że przyszedł tu także Augustyn Koziróg z harmonią i zaczął wygrywać huczne polki. Zaczęły się tańce.

Golla siedział w kącie ze starym Jansonem i napelniał kieliszki, nie szczczędząc wódki ani piwa. Gadali o tym i owym, pociągając żytniówkę, aż stary szyper tak się rozochocił, że porwał młodą rybaczkę i w ślad za swymi towarzyszami zaczął uwijać się w tańcu. [...] Stary Knut zrzucił z nóg ciężkie buty i tańczył w skarpetkach na glinianej podłodze. Karczmarz chwalił jego wesołość, zachęcał go do dalszych tańców i wybierał mu najpiękniejsze dziewczęta. Dopiero gdy po jakimś krakowiaku zauważył, że Jansonowi już się nogi płaczą, podszedł do niego, chwycił go pod ramię i podprowadził do stołu (Necel, 2015, ss. 151–152).

Z kolei *W niewoli białych purtków* we fragmencie *Zamarznięty Bałtyk* spotykamy takie literackie ujęcia przestrzeni Północy, w których ludzie różnych narodowości zamieszkujący ziemię nad morzem dzielą podobny los. Trudne warunki egzystencji determinują ich materialne położenie i zarówno Szwedzi-rybacy, jak i Kaszubi-rybacy jednoczą się poprzez wspólne doświadczenia trudnej codziennej egzystencji, ciężkiej, czasem ponad siły, pracy zapewniającej przetrwanie. Augustyn Necel rybaków pochodzących z Kaszub, Pomorza i ze Skandynawii przedstawia jako uczestników niemal tegoż samego losu, żyjących i pracujących w bardzo ciężkich warunkach związanych m.in. z surową zimą:

Był to rok, w którym przyszło niezwykle chłodne lato, jesieni wcale nie było i nadeszła bardzo wczesna zima. [...] Ptactwo podciągnęło pod brzeg, niespodziewanie przyleciały z północy nury, które przedtem nie były znane na kaszubskim wybrzeżu. Wszystko to świadczyło, że w Skandynawii też panuje ciężka zima.

Toteż nikogo nie zdziwiło, gdy w dzień świętej Barbary pojawiły się sanie ze Szwecji po żyto. Przybysze odjechali nieco od wybrzeża, zatrzymali się we wsiach Strzelno i Łebcz, gdzie załadowali sanie zbożem i wrócili do Karlskrony i Norrköping. Odtąd Szwedzi utworzyli stałe połączenie Przylądka Rozewskiego z Karlskrony i z Norrköping przez Burgsvik na Gotlandii. Na zamrzniętym morzu pobudowali drewniane domki, w których gromadzili paszę dla koni, a furmani znajdowali ciepłe noclegi (Necel, 1977, ss. 39–40).

Morze łączy ludzi różnych narodów i wyznań wówczas, kiedy staje się wspólną w doświadczeniu egzystencji przestrzenią życia i determinuje codzienny byt. Wówczas trudne warunki stają się czynnikiem wyzwalamym ludzkie zachowania i społeczne relacje opierające się na akceptacji i zrozumieniu.

Zauważone cechy kreacji postaci w prozie Augustyna Necla nakazują popatrzeć na tę twórczość jako realizację pewnego schematu narracyjnego i swoiście rozumianego programu ideologicznego rodem z polskiej literatury XIX wieku. Pierwszym i najbardziej zasadnym skojarzeniem jest tutaj twórczość prozatorska Henryka Sienkiewicza, na której, jak podają źródła biograficzne Necla, rzeczywiście wzorował się tematycznie i stylistycznie⁹. Biografie sugerują, że pisarz początkowo nie znał zupełnie kaszubskojęzycznych utworów swoich literackich poprzedników, za to na wzorcu Sienkiewicza budował swój model patriotyzmu polskiego.

Podsumowanie

Twórczość prozatorska Augustyna Necla to przykład literatury, której tematyka ściśle powiązana jest z problematyką transgraniczności kultury Pomorza. Pisarz podkreślał znaczenie i wkład rdzennej ludności kaszubskiej tych ziem dla rozwoju kultury i duchowości Rzeczypospolitej. Podkreślał również wielowiekową tradycję słowiańską, która wielokrotnie broniła się przed żywiołem germańskim, a także szwedzkim. Ziemie pogranicza i narody zamieszkujące je nieustannie ścierały się także na tle religijnym, tj. wyznawcy katolicyzmu odpierali ataki wyznawców protestantyzmu. Augustyn Necel przede wszystkim budował historię Kaszubów, ukazując ich żywe tradycje kulturowe i językowe, a samych ludzi jako odważnych i bogobojnych, odznaczających się siłą i wolą walki w obronie północnych ziem Rzeczypospolitej

---

⁹ We wstępie do *Krwawego sztormu* czytamy: „Być może, iż kogoś innego uderzą pewne zbieżności *Krwawego sztormu* z *Trylogią* – niech wówczas pamięta, że te drobne i świadome analogie są wyrazem hołdu Augustyna Necla dla swego ulubionego pisarza, którego dzieła otworzyły mu zaczarowany świat literatury” (Fenikowski, 1964, s. 21).

w agresywnych i krwawych wojnach ze Szwedami. Kaszubi w powieściach Necla jawią się jako polscy patrioci, a wzorcem literacko-ideowym była dla kaszubskiego pisarza lektura powieści H. Sienkiewicza, o czym pisał m.in. F. Fenikowski czy D. Kalinowski. W pewnym sensie, tak jak pozytywistyczny pisarz tworzył „ku pokrzepieniu serc”, tak Necel budował w czasach PRL-u literacki program patriotyzmu polskiego opartego na ideologii repolonizacji ziem Pomorza. Towarzyszył w tym innym pisarzom, którzy w swej twórczości także podejmowali ten temat w duchu polsko-kaszubskim – przed wojną m.in.: Stefan Żeromski (*Wiatr od morza*), Zuzanna Rabska (*Baśnie kaszubskie*), a po wojnie: Franciszek Fenikowski (*Długie morze*) czy Lech Bądkowski (*Kuter na strądzie*). Twórczość ta – jak czytamy w jednym z komentarzy historycznoliterackich – „stała się zapisem literatury pogranicza, wyrażonej z perspektywy polsko-kaszubskiej, w medium narracji kompensacyjnej, przekonującej Pomorzan i samych Kaszubów do tego, że opowiadając się po stronie Rzeczypospolitej, uczynili bardzo ważny gest militarny i tożsamościowy, który stale należy docenić i kultywować w pamięci” (Kalinowski, 2016, s. 327). W dalszej części wywodu badacz podkreśla, że jest „to przestrzeń walki, w której prowadzi się słuszną wojnę o pryncypia słowiańsko-polsko-kaszubskie przeciw germańsko-niemiecko-szwedzkiemu zakusom” (Kalinowski, 2016, s. 327). To ważny wniosek, bowiem Pomorze jako przestrzeń wielokulturowa ze swą złożoną i trudną historią pozostawało pod wpływem działań militarnych i kolonizacji kilku narodów. Twórczość Augustyna Necla jest literackim obrazem wielu historycznych wydarzeń i wojen, czy to ze Szwedami, czy też Niemcami, niemniej jednak główny nacisk pisarz kładzie na uwznioślenie tradycji polskiej i kaszubskiej. I tej właśnie idei podporządkowane są Neclowskie przedstawienia Pomorza jako przestrzeni, o którą walczą na przestrzeni wieków różne narody.

Na koniec warto podkreślić znaczenie tematyki, którą podejmował Augustyn Necel w swych kronikach-opowieściach. Przecież nikt ze współczesnych pisarzy nie przedstawił Pomorza w odniesieniu do wojen ze Szwedami w tak realistycznym ujęciu. Współczesny czytelnik właśnie w tego typu twórczości może odnaleźć kontekst historyczno-kulturowy bałtyckiego pogranicza. A. Necel, warto o tym pamiętać, tworzył w specyficznym czasie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku, gdy w kraju panowała ideologia socjalistyczna. Pisarz tworzył nową historię nadbałtyckich ziem Polski w duchu polonocentrycznym, podkreślając przy tym rolę Kaszubów w kształtowaniu i podtrzymywaniu polskości w czasach konfliktów militarnych. Proza A. Necla stanowi swego rodzaju interesującą kronikę-opowieść, w której dla zrozumienia bałtyckiego kontekstu międzynarodowego ważne są rozważania kaszubsko-szwedzkie, ukazujące nie tylko pokojowe sąsiedztwo, ale również i militarną historię egzystencji nad Bałtykiem.

Bibliografia

- Arendt, T., & Turo, K. (Red.). (2004). *Literatura Wybrzeża po 1980 roku: Materiały z sesji naukowej, Gdynia, 3–4 grudnia 2003*. Wydawnictwo Bernardinum.
- Arsoba, B., & Borzyszkowski, J. (Oprac.). (1998). *Pomorze i morze w poezji*. Instytut Kaszubski; Książnica Pomorska.
- Bagiński, H. (1962). *Kaszubski Sienkiewicz. Kierunki, 1962*(13), 11.
- Bolduan, T. (1996). *Nie dali się złamać: Spojrzenie na ruch kaszubski 1939–1995*. Oficyna Czac.
- Borzyszkowski, J. (2001). *Literatura Kaszubów – jej rozwój historyczny i stan obecny. Acta Cassubiana, 3*, 146–147.
- Derdowski, H. (2007). *Ō panu Czōrlńszcim co do Pūcka pō sēcē jachōł* (J. Samp, J. Treder, & E. Gołąbek, Oprac.). Instytut Kaszubski.
- Fenikowski, F. (1964). *Szwedzi na kaszubskim brzegu*. W A. Necel, *Krwawy sztorm* (2. wyd., ss. 5–22). Wydawnictwo Morskie.
- Gołębiewski, H. (2008). *Okręt w strądzie*. W H. Gołębiewski, *Obrazki rybackie* (ss. 251–261). Wydawnictwo Region.
- Kalinowski, D. (2008). *Powrót i wrastanie: Obrazy literackie na polskim Pomorzu 1945–1965*. W A. Chłudziński & R. Gaziński (Red.), *Dzieje wsi pomorskiej: VII Międzynarodowa Konferencja Naukowa, Kłopotowo, gmina Dygowo, powiat kołobrzeski, 16–18 maja 2008: Materiały* (ss. 251–261). Gminny Zespół Oświaty i Kultury w Dygowie; Uniwersytet Szczeciński; Wydawnictwo Jasne.
- Kalinowski, D. (2016). *Słuszna wojna na Pomorzu: Augustyn Necel i pisarstwo zaangażowane*. W D. Zawadzka, M. Mikołajczak, & K. Sawicka-Mierzyńska (Red.), *Region a tożsamości transgraniczne: Literatura, miejsca, translokacje* (ss. 311–327). Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”.
- Kruk, E. (1999). *Kultura i jej wartości w piśmiennictwie ziem pruskich czyli dialog kultur w kontekście mitologii „kresów północnych”*. W T. Linkner (Red.), *„Życie i przygody Remusa” Aleksandra Majkowskiego: Powieść regionalna czy arcydzieło: Referaty z sesji naukowej zorganizowanej przez Katedrę Filologii Polskiej WSP w Słupsku 27–28 V 1998 r.* (ss. 17–28). Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Słupsku.
- Kuik-Kalinowska, A. (2004). *Z Przymuszewa w świat... Pamięć miejsc, ludzi i zdarzeń w twórczości Anny Łajming*. W K. Toeplitz (Red.), *Komu potrzebna jest historia literatury?* (ss. 65–74). Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej.
- Kuik-Kalinowska, A. (2005). *Der Pommerische Kulturriegel: Zur der literarischen Anthropologie*. W M. Jaskuła & E. Helios-Rybicka (Red.), *Wissenschaft und Kunst für Europa: Dokumentation des 6. Internationalen Kongresses der Societas Humboldtiana Polonorum* (ss. 223–224). Societas Humboldtiana Polonorum.
- Kuik-Kalinowska, A. (2011). *Tatczężna: Literackie przestrzenie Kaszub*. Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej w Słupsku.
- Kuik-Kalinowska, A. (2022). *Kaszubi na drodze do szczęścia: „Z deszczu pod rynnę” Augustyna Necla / Kashubians on their way to happiness: Augustyn Necel’s „Z deszczu pod rynnę”*

- [„Out of the pan and into the fire”]. W D. Kalinowski (Red.), *Emigracja kaszubska w Stanach Zjednoczonych: Historia i dziedzictwo / Kashubian emigration in the United States: History and heritage* (ss. 208–227). Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej w Słupsku; Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie.
- Łajming, A. (1978). *Dzieciństwo*. Wydawnictwo Morskie Gdańsk.
- Majkowski, A. (2000). *Pamiętnik z wojny europejskiej 1914 roku*. Wydawnictwo Bernardinum.
- Majkowski, A. (2010). *Žěcé i przigodě Remusa: Zvjercadlo kaszubskiji* (J. Treder, Oprac.; J. Borzyszkowski, A. Kuik-Kalinowska, & J. Treder, Wstęp). Instytut Kaszubski.
- Necel, A. (1955). *Kutry o czerwonych żaglach*. Czytelnik.
- Necel, A. (1957). *Saga o szwedzkiej checzy*. Czec.
- Necel, A. (1958). *Maszopi*. Czec.
- Necel, A. (1959). *Okrętnicy spod Nordowej Gwiazdy*. Wydawnictwo Morskie.
- Necel, A. (1960). *Krwawy sztorm*. Wydawnictwo Morskie.
- Necel, A. (1962). *Złote klucze*. Wydawnictwo Morskie.
- Necel, A. (1964a). *Krwawy sztorm* (2. wyd.). Wydawnictwo Morskie.
- Necel, A. (1964b). *Złote klucze* (2. wyd.). Wydawnictwo Morskie.
- Necel, A. (1975). *Demony, purtki i stolemy: Baśnie kaszubskie*. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.
- Necel, A. (1977). *W niewoli białych purtków: Podania i gawędy z Wybrzeża*. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.
- Necel, A. (2006). *Moje wspomnienia*. Oficyna Czec.
- Necel, A. (2015). *Kutry o czerwonych żaglach* (3. wyd.). Wydawnictwo Oskar.
- Obracht-Prondzyński, C. (2006). *Zjednoczeni w idei: Pięćdziesiąt lat działalności Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego (1956–2006)*. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie.
- Samp, J. (1988). *Motywy skandynawskie w tradycji, kulturze i piśmiennictwie kaszubsko-pomorskim*. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie.
- Selin, M. (2016). *Piesniórz rëbacczégò żëwòta*. Wydawnictwo Region.

Sąsiedzi przez Bałtyk. Szwedzi i Kaszubi w prozie Augustyna Necla

Streszczenie

W artykule przeprowadzono analizę ujęć Pomorza jako miejsca współistnienia tradycji kulturowych różnych narodów i grup etnicznych. Pomorze w literaturze kaszubskiej opisywane jest jako bogaty kulturowo obszar pogranicza (w tym przypadku słowiańsko-germańskiego bądź też bałtycko-słowiańskiego); także i tutaj można wyznaczyć miejsca, wydarzenia i ośrodki kształtujące oblicze „sąsiedzkie” tych ziem w medium literatury kaszubskiej, a także polskiej czy niemieckiej. Poza czynnikami

ściśle historycznymi także niektórzy literaci kreowali tę przestrzeń „styku kultur” jako krainę szczególnie ważną, interesującą poprzez polsko-kaszubsko-niemieckie sąsiedztwo, wojny polsko-szwedzkie, a także wspólnotę egzystencji rybackiej i surowość natury. Szczególnie ważna w tym kontekście jest twórczość kaszubskiego pisarza Augustyna Necla, a zwłaszcza jego polskojęzyczne powieści takie jak: *Krwawy sztorm*, *Złote klucze*, *Kutry o czerwonych żaglach* czy też zbiór *W niewoli białych purtków. Podania i gawędy z Wybrzeża*.

Słowa kluczowe: pogranicze; pomorski tygiel kultur; Pomorze; Bałtyk; literatura kaszubska; proza Augustyna Necla; wojny szwedzko-polskie; tradycja kaszubska

Neighbours Across the Baltic Sea: Swedes and Kashubians in the Prose of Augustyn Necel

Abstract

The article analyses the approach to Pomerania as a place of coexistence of cultural traditions of various nations and ethnic groups. In Kashubian literature, Pomerania is described as a culturally rich borderland area (in this case, Slavic-Germanic or Baltic-Slavic), and here too we can designate places, events and centres shaping the “neighbourly” image of these lands in the medium of Kashubian as well as Polish and German literature. Apart from strictly historical factors, some writers also created this space of the “crossroads of cultures” as a particularly important land, interesting due to the Polish-Kashubian-German neighbourhood, Polish-Swedish wars, as well as the shared experience of fishing communities and the harshness of nature. Particularly important in this context is the work of the Kashubian writer Augustyn Necel, especially his novels written in Polish, such as *Krwawy sztorm* [Bloody Storm], *Złote klucze* [Golden Keys], *Kutry o czerwonych żaglach* [Cutters with Red Sails] or the collection *W niewoli białych purtków: Podania i gawędy z Wybrzeża* [In the Captivity of White Purtki: Tales and Stories from the Coast].

Keywords: borderland; Pomeranian melting pot of cultures; Pomerania; Baltic Sea; Kashubian literature; Augustyn Necel’s prose; Swedish-Polish wars; Kashubian tradition

Prof. Dr hab. Adela Kuik-Kalinowska, historian of nineteenth- and twentieth-century literature, Institute of Philology, Pomeranian University in Słupsk. PhD – 2000,

University of Gdańsk; habilitation – 2012, University of Gdańsk; full professorship – 2021. Author and co-author of several books, editor and co-editor of several collective volumes, editor of two volumes of correspondence. Her research interests focus on the issues of ideas, topics and style in Romanticism (works by A. Mickiewicz, C. Norwid), and small homelands, especially the culture of Kashubia and Pomerania.

Bibliography (selected): *Cypriana Norwida “Czarne kwiaty” i “Białe kwiaty”: Konteksty, poetyka, idee* [“Czarne kwiaty” [Black flowers] and “Białe kwiaty” [White flowers] by Cyprian Norwid: Contexts, poetics, ideas], Słupsk 2002; (with Daniel Kalinowski), *Od Smętka do Stolema: Wokół literatury Kaszub* [From Smętk to Stolem: On the literature of Kashubia], Gdańsk 2009; *Tatczężna: Literackie przestrzenie Kaszub* [Patrimony: Literary spaces of Kashubia], Słupsk 2011; (with Daniel Kalinowski), *Literatura kaszubska: Rekonesans / Kaszëbskô lëteratura: Wëzdrzënë* [Kashubian literature: An overview], Gdańsk 2017; *Piórem i stylem: Norwidowskie topoty i techniki artystyczne* [With pen and style: Norwid’s topoi and artistic techniques], Lublin 2019.

Correspondence: Adela Kuik-Kalinowska, Institute of Philology, Pomeranian University in Słupsk, Słupsk, e-mail: adela.kuik-kalinowska@upsl.edu.pl

Support of the work: The study was conducted at the author’s own expense.

Competing interests: The author declares that she has no competing interests.

Publication history: Received: 2022-09-26; Accepted: 2023-11-17; Published: 2023-12-31.